

A számok, mennyiségek és az időpontok írásmódja

BEVEZETÉS

A számokat betűírással és számjegyírással (arab vagy római számokkal) írhatjuk. A római számok azonban egyre inkább visszaszorulnak. A betűírás vagy a számjegyírás választása szokásokon, hagyományon alapszik, s legfeljebb irányelveket fogalmazhatunk meg.

A betűvel írást választjuk:

- a rövid számjegyeknél (*tíz, millió*);
- a számjegy más szóval alkotott szó szerkezetekben (*néhány ezer, több száz, hatvan után*) és összetételeiben (*harmadmagával, egyetleneg, tíz-egynéhány, harmadfokú, tizedannyi, egyágyas szoba*);
- alkalmi összetételben szó- és töisméltéseknél (*két-két esetben, hetedhét*).

Megjegyzés: A felsoroltakat számjegyekkel is írhatjuk, de a betűvel írás igényesebb (*húszfőnyi* szemben a *20 főnyi* írásmóddal, de: a *3456 főnyi* már számmal írva a megfelelőbb).

Számjegyet írunk hosszabb számoknál, időpont, pénzösszeg, mérték, statisztikai adat és hasonló írásánál, jóllehet a betűírás ezeknél sem hibáztatható.

A SZÁMOK FAJTÁI

- tőszámnevek
- sorszámnevek
- törtszámnevek

A TŐSZÁMNEVEK ÍRÁSA

A tőszámneveket írhatjuk számjegyekkel vagy betűkkel, utánuk pontot nem teszünk.

A számjeggyel írásnál az egy–négy jegyű számokat mindig egybeírjuk, az öt- vagy többjegyűeket a hátulról számított, szokásos hármasszámcsoporthoz képest, szóközzel elválasztva. A tőszámnevek toldalékait kötőjellel kapcsoljuk.

A tőszámnév egészszámokat fejezi ki.

PÉLDÁK

12, 123, 2345, 9767, de: 10 234, 456 120

Ha viszont a számokat oszlopba írjuk, a négyjegyűeket is tagoljuk: 30 567

4 567

123 234

Toldalékolás: 3-as, 11-essel, 56-ot

Betűvel kétezerig minden szám nevét egybeírjuk; ezen felül csak a kerek ezresek és a milliósokat. Kétezer felett, a számokat hátulról számolt szokásos hármasszámcsoporthoz képest, szóközzel elválasztva – a hármasszámcsoporthoz képest, megfelelően – kötőjellel kapcsolva írjuk.

PÉLDÁK | ezerkilencszázötvenhat, de: kétezer-kilencszázötvenhat, kétezer-egy, egymillió-ötszázezer-kétszázhuszonnégy, ötmillió, tízezer

A SORSZÁMNEVEK ÍRÁSA

A sorszámneveket is írhatjuk számjegyekkel és betűkkel a tőszámneveknél ismertetett elvek szerint. Helyettük tőszámneveket írni, mondani az igénytelen nyelvhasználatra jellemző (az *ötödik kerületben* lakik, s nem az *öt/5 kerületben*).

A sorszámnév sorrendiséget fejez ki.

A számjegyekkel írt sorszámnevek után pontot teszünk, amelyet a kötőjellel kapcsolt toldalékok előtt is meghagyunk.

PÉLDÁK | 2. bekezdés; 3. éves hallgató; 3. alkalommal; 56. példa; 3.-nak fejezte be; 4.-be jár; a 10.-kel beszélt; 12.-nek jutott célba, 125. beteg (a műtétre várók között)

Megjegyzés: A példák csak az írásmódot szemléltetik; sokszor igényesebb, ha: *második bekezdés, harmadik alkalommal* stb. betűírást alkalmazunk.

A betűvel írt, *-dik* képzős sorszámnevi jelzőket nem írjuk egybe sem a jelzett főnévvel, sem a – rendszerint *-i, -s, -ú/-ű* képzős – melléknévvel.

PÉLDÁK | a műtét utáni *harmadik napon; huszadik alkalommal* végezzük ezt a műtétet; *második éves* orvostanhallgató; *harmadik havi* kezelés;

Megjegyzés: A sorszámnevet gyakorta helyettesítjük *-s* képzős melléknévvel (*kettes klinika, második számú klinika* helyett; *a 87-es rendezvényen, az 1987. évi rendezvény* helyett).

Egybeírjuk viszont a *-d* képzős sorszámnevi jelzőt a főnévvel (*másodévbén*), a melléknévvel (*negyedéves, másodrendű*), a számnévvel (*harmadfél*) és a visszaható névmásokkal is (*másodmagammal, huszönötödmagukkal*).

Megjegyzés: A *-d* képzős szerkezetek voltaképpen jelöletlen kapcsolatok – a *-dik* képzős sorszámnevi jelzőkből az *ik* elhagyásával alakulnak ki –, ezért írjuk ezeket egybe.

PÉLDÁK | Összehasonlító példák:

<i>harmadik éves</i> hallgató	<i>harmadéves</i> hallgató
<i>második rendű</i>	<i>másodrendű</i>
<i>harmadik alkalommal</i>	<i>harmadíziglen</i>
<i>ötödik évi</i> tanrend	<i>ötödévesek</i> tanrendje

A TÖRTSZÁMNEVEK (TIZEDESEK, TÖRTEK) ÍRÁSA

A törtszámokat is írhatjuk számokkal és betűkkel. A választást a tőszámneveknél tárgyalt elvek határozzák meg, jöllehet a törtszámneveknél inkább a számírás terjedt el.

A törtszámnevé valamely egész részét fejez ki.

A számjegyekkel írt tizedes törtek egész és tört értékei közé tizedesvesszőt teszünk szóköz nélkül (3,4; 777,002; 0,56). A törtszámokat kifejezhetjük azonban a / vonallal (3/4, három negyed) – ilyenkor a számok és a / vonal között nincs szóköz – és alkalomadtán vízszintes vonallal is ($\frac{1}{2}$, egy ketted) vagy, ha a betűkészetünk tartalmaz valódi törtet, akkor a megfelelő karakterekkel ($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{3}{4}$).

Megjegyzés: A törtszámok kiejtésekor a *tized, század* stb. elemeket mindig kimondjuk. Pongyolaság és gyakori hiba, hogy például [nulla egész ötvenhatot] mondunk 0,56 század helyett.

A betűvel írt törtszámok (*negyed, harmad, fél, tized, század, ezred* stb.) gyakorta tőszámnévi jelzőt kapnak: a kapcsolat két tagját különírjuk, de ha ez a kapcsolat együttesen jelzői szerepű, egybeírjuk.

PÉLDÁK | *három negyed* (a *három* tőszám, a *negyed* törtszám; a *három* a *negyednek* jelzője), de *háromnegyed óra múlva, háromnegyed hat* (ezekben a példákban a *háromnegyed* a jelző); *két harmad*, de: *kétharmad rész*, a dolgozat *kétharmad része*; *négy ötöd*, de: a betegek *négyötöde*; *tíz egész és három század*; *harmincnyc* egész egy *tized*

A RÓMAI SZÁMOK

A számjegyeket általában arab számokkal írjuk, római számokat csak a hagyományok szerint és többnyire csak a sorszámnevek jelölésére használunk; ilyenkor – az arab sorszámokhoz hasonlóan – utánuk is pontot teszünk (*III. tudományos ülése, II. Gergely, V. kerület, NB I.*). A római számok használata akkor javasolható, ha az arab számokkal szemben megkülönböztető vagy tagoló szerepük van, például azonos nevű személyek megkülönböztetésére (*Kovács III, Kovács II*). A pápák és uralkodók neve előtt különbségtételükre csak római szám írható (*II. János Pál, IV. Lajos*).

A hagyományok változnak, sokszor ugyanazt arab vagy római számokkal is írhatjuk (*3. kötet, III. kötet; 2. évfolyam, II. évfolyam*). Egyaránt írhatjuk arab és római számokkal az évszázadokat is.

PÉLDÁK | 16. század, XVI. század; a 16. században, a 15. század végén; XIII. század előtt; a XX. század első fele; 20. század végi

Az orvosi, biológiai szaknyelvekben hagyományosan viszonylag gyakran írjuk a római számokat, jóllehet ezek használata – elsősorban az Egyesült Államok erőfeszítései miatt – kifejezetten visszaszorulóban van.

PÉLDÁK | X. agyideg; IV. mellkasi csigolya; II. stádium

Megjegyzés: A római (és arab) tartozékszámok után – a fenti szabálytól eltérően – szokás szerint nem teszünk pontot, noha ezeknek a számoknak egy része is sorszámként értelmezhető (vö. tartozékszámok).

MHCII (nem teljesen sorszámnév értékű), stIV

Ha a római számot törtjel követi, a pontot többnyire elhagyjuk (IV/3, I/B). A római számok írása bonyolult, három sajátsága van: a nullának nincs számjegye, a számoknak nincs helyiértéke és csak egész számok írására alkalmasak.

TARTOZÉKSZÁMOK

A tartozékszámok: valami nevének részét képező arab vagy római számok (B6-vitamin) (vö. 374. oldal).

SZÁMOKKAL KAPCSOLÓDÓ JELEK

A számokhoz, különösen a számtanban, nagyon sokféle jele kapcsolódhat. Az alábbiakban csak az orvosi-biológiai irodalomban gyakrabban alkalmazottakat foglaljuk össze. A jelekhez a toldalékot a kiejtés szerint írjuk, vagyis az írásjel ki-mondott formájának megfelelően.

JELEK ÉS SZÁMJEGYEK

MŰVELETEK JELEI

- + az összeadás jele (a számjegyeiktől szóközzel elválasztva írjuk: $10 + 2 = 12$)
- : vagy / az osztás jele (a számjegyeiktől szóközzel elválasztva írjuk: $10 : 2 = 5$; $10 / 2 = 5$)
- vagy x a szorzás jele (a számjegyeiktől szóközzel elválasztva írjuk: $5 \cdot 2 = 10$; $5 x 2 = 10$; $5 \times 2 = 10$; újabban: $5 * 2 = 10$)
a mikroszkópos felvételek „szoros” nagyítását a számhoz zárt x-el jelöljük: 100x, 40x
- a kivonás jele (a számjegyeiktől szóközzel elválasztva írjuk: $8 - 4 = 4$)
- = az egyenlőség jele (a számjegyeiktől szóközzel elválasztva írjuk: $= 2$)

ÖSSZEHASONLÍTÓ JELEK

- > a nagyobb jele
- < a kisebb jele
- ≤ kisebb vagy egyenlő jele
- ≥ nagyobb vagy egyenlő jele
- : arány, aránylik jelölésére (ASCUS : LSIL, az ASCUS-kenetek és az LSIL-kenetek aránya)
- ~ a „körülbelül annyi”, „megfelel annak” jele (a megfelelés jele)
- ± plusz-mínusz (± 12)

Megjegyzés: Ámbár helyesírási szabályzatunk az összehasonlító jeleknek a számokhoz kapcsolt írásformájáról nem tájékoztat, az ésszerűség azt sugallja, hogy alkalmazásuk a számokhoz közvetlenül írva – a %, ‰, ° stb. jelekhez hasonlóan – helyénvaló, legalábbis a kéziratokban. Nyomatott szövegben valamiféle, a szóköznél kisebb hiány (az ún. spácium) található, ám ez már tördelési feladat. Ez alól kivételt az arány jele és a ± jel jelent.

EGYÉB JELEK

- % a százalék jele (a számokhoz közvetlenül kapcsoljuk: 5%, 5%-ban, az esetek 3%-ában, 2%-kal)
- ‰ az ezrelék jele (a számokhoz közvetlenül kapcsoljuk: 4‰, 4,5‰, 6‰-ben, 7‰-es)
- ° a fok jele (a számokhoz közvetlenül kapcsoljuk: 9°, 6°-kal, kivéve, ha a Celsius rövidítése előtt áll: 4 °C)
- § a paragrafus jele (a sorszámnévtől szóközzel elválasztva írjuk: 2. §, 2. §-ban)

Megjegyzés: Egy-egy jelnek több jelentése is van, például a / vonal a vagylagosságot, a törtszámot, a ~ jel pedig az ismétlődést is jelöli. A jelentéskülönbségre az írásmód is utal: $10 / 2 = 5$ (osztásjelként szóközzel írjuk), de: E6/E7 fehérije – az E6- vagy az E7-fehérije (a vagylagosság kifejezésénél szóközt nem teszünk, ha a két összekapcsolt elem nem tartalmaz szóközt; ha azonban tartalmaz szóközt, akkor a perjel elé és után is szóközt kell tenni: *baleseti sebészet / ortopédia*).

A SZÁMOK ÖSSZEKAPCSOLÁSA

A számok kapcsolására a kis- és a nagyköötőjelet, valamint a perjelet alkalmazhatjuk.

Kiskötőjellel a számok alkalmi kapcsolatát jelöljük: 2-3 alkalommal, az öltéshez 4-6 csomó szükséges; sem az alkalmak, sem a csomók számát nem határoztuk meg pontosan, a megadottak mindegyike lehet.

A nagyköötőjellel az egészen pontos valamettől valameddig viszonyt fejezzük ki: 34–56. *oldal*, amiről szó van, csak a 34. oldaltól az 56. oldalig található, sem előtte, sem utána nem (vö. 366–367. oldal).

Megjegyzés: Tudományos orvosi folyóiratokban szokás lett, sőt, egyesekben előírás is, hogy a hivatkozott oldalszámok tól-ig viszonyában nem írjuk ki az egész számot kétszer; a második számsorban elegendő a különböző helyi értékűt/értékűket feltüntetni: 1562–7. *oldal a 1562–1567. oldal* vagy 1562–71. *oldal a 1562–1571. oldal* írás-mód helyett.

A / vonallal is pontos tól-ig viszonyt fejezünk ki, többnyire csak egymás melletti sorszámokkal: 1999/2000-*ben*; 3/4. *stádi-umban*, a várandósság 5/6. *hónapjában*.

Megjegyzés: Az évszámoknál az ezres és a százasként maradt el: 1767/68 *tavasza*n.

A MÉRTÉKEGYSÉGEK ÍRÁSA

A hosszmeret, a magasságot, a súlyt és a térfogatot méterrendszerű egységekben (méter, kilogramm, liter vagy ezek tizedes egységei) adjuk meg. A hőmérsékletet jelölésére Celsius-fokot (°C) használunk, a vérnyomást higanymilliméterben (*Hgmm*) fejezzük ki. A vérkép, vérkémiai vizsgálatok eredményeit méterrendszerű SI-egységekben írjuk.

A mértékegység a fizikai mennyiségek nemzetközileg meghatározott és elfogadott értéke.

PÉLDÁK | *mol, mmmol, μmol, mol/l, mEq, mEq/l, U/l, mU/l*

Megjegyzés: Az SI-egységek mellett a szerkesztők az értékeket hagyományos egységekben kifejezve is kérhetik.

MÉRTÉKEGYSÉGEK TÖBBSZÖRÖSEI, TÖRTRÉSZEI

Ezeket a 10 hatványával fejezzük ki módosítószócskák (prefixumokkal) a mellékelt táblázat szerint.

A mértékegységek többszörösei és törtrészei

Többszörös/törtrész	jel	menyiség
exa	E	10 ¹⁸
peta	P	10 ¹⁵
tera	T	10 ¹²
giga	G	10 ⁹
mega	M	10 ⁶
kilo	k	10 ³
hekto	h	10 ²
deka	d	10 ¹
deci	d	10 ⁻¹
centi	c	10 ⁻²
milli	m	10 ⁻³
mikro	μ	10 ⁻⁶
nano	n	10 ⁻⁹
piko	p	10 ⁻¹²
femto	f	10 ⁻¹⁵
atto	a	10 ⁻¹⁸

ÉV, HÓNAP, NAP

A hónapok, napok jelzőként álló neveit különírjuk (*hétfő reggel, csütörtök estére, március havi, péntek esti, december végi*) (vö. 350. oldal).

A keltezés alapformája az év, hónap és nap sorrend, s nem fordítva. A fordított sorrend idegen. Az évet és a napot jelölő számok után pontot teszünk, a hónapot kiírjuk, utána vesszőt nem teszünk.

PÉLDA | 2007. szeptember 12.

Megjegyzés: A hónapot – szemben az évet és napot jelölő számokkal – írhatjuk római számmal, ilyenkor utána pontot teszünk (2007. IX. 12.).

KIVÉTELEK

Az évszám után nem teszünk pontot ha:

a) Az évszám birtokos viszonyban van egy másik szóval.

PÉLDAK | 2007 szeptemberében; 1956 őszén; 1999 folyamán; 2007 végén; 2007 díjazottjai; 1956 hősei; 2007 késő nyarán; 2007 első felében

De:

• 2007. szeptemberben, 2007. március–áprilisban (a birtokos viszonyt nem jelöli, ezért pontot teszünk)

- 2007. szeptemberi, 2007. áprilisi–májusi, 2007. tavaszi, 2007. tavaszi–nyári (ezek a szerkezetek a kinek a, minek a valamije? kérdésre nem felelnek)
- 2007. szeptember folyamán/havában (ebben a szerkezetben a szeptember áll birtokos viszonyban: a folyamán/havában a szeptemberre vonatkozik [szeptembernek havában/folyamán] és nem a 2007-re [nem 2007 folyamán])
- 2007. szeptember végén, de: 2007 szeptemberének végén (az évszámot a hónappal birtokos szerkezet formájában írjuk)

b) Az évszámot névutó vagy névutóból képzett melléknév követi.

PÉLDÁK | 2007 előtt; 2007 előtti; 2007 után

c) Az évszám a mondat alanya, vagy ha az évszámot közbevetve zárójelben írjuk.

PÉLDÁK | 1943 a penicillin felfedezésének éve; 1971–1976 a vizsgálatok időszaka; Korábban (1998–2001) nagyon sok efféle műtétet végeztünk

NEM TESZÜNK PONTOT AZ ÉVSZÁM UTÁN, HA

- az évszám birtokos viszonyban van utótagjával,
- az évszám a mondat alanya,
- az évszámot névutó követi,
- az évszámot közbevetve zárójelben írjuk.

TOLDALÉKOLÁS

Az évszámot, napot jelölő számokhoz a toldalékokat kötőjellel kapcsoljuk, a szám után pontot nem teszünk.

PÉLDÁK | a 2006-os vizsgálatok; a 2006-i tanácskozás; szeptember 10-ig vagy 10-éig; október 6-tól; október 6-ától; 2007. szeptember 15-én

Kivétel: ha a napok sorszámát névutó követi, és az nincs birtokos viszonyban az adott nappal.

PÉLDÁK | szeptember 8. és 15. között, de: szeptember 8-a és 15-e között; szeptember 6. óta, de: szeptember 6-a óta

ÓRA, PERC

Az órát és percet szokásosan, a magyar helyesírás szabályai szerint írjuk számokkal vagy betűkkel.

PÉLDÁK | 10.35 – tíz óra harmincöt perc; 10.35-kor – tíz óra harmincöt perckor

Megjegyzések: Számokkal írva az óra és a perc közé pontot teszünk szóköz nélkül. A toldalékokat kötőjellel kapcsoljuk. Folyó szövegben általában betűvel kiírjuk, vessző nélkül.

A betűvel és számjeggyel írás vegyítése egy kifejezésben kerülendő írásmód (tíz óra 35 perc); igényes fogalmazásban nem írjuk.

Tudományos rendezvényeken az időpontok határait, az órát és a percet is jelölő számokkal adjuk meg, középük, szóköz nélkül, nagykötőjelet teszünk, mivel egészen pontostól-ig viszonyt fejeznek ki.

PÉLDÁK | 09.30–09.45 Petefészekrák
09.45–10.00 Méhnyakrák
10.00–10.15 Méhtestrák

Ha az órát jelölő, -s képzős egytagú számjegyekhez fél vagy negyed előtag járul, a szerkezetet különírjuk: fél tízes műtét, negyed ötös megbeszélés.

„Az adagolás orvosi-fontban (1 font = 24 lat) történt Magyarországon. [...] Nyelvünk ebből képezte a »latba vet« a befolyást teljes súllyal, a »latba mér« fukarul bánik vele kifejezéseket. Mai súlymértékben 1 lat = 17,5 g, egységei 1 font = 12 uncia = 24 lat = 288 scrupulus = 5760 szemer (az utóbbi kb. 0,42 kg).”

Forrás: Vida Mária *Művészet és orvostudomány a történelmi Magyarországon*. Magyar Képek Kiadó, Budapest, 1994, 81.